

Anteckningar ombord på S/S "Gunnborg"

17 juli — 19 december 1915.

Den 17 juli 1915 påmönstrades ny besättning på den från New York kommande Trelleborgsångaren "Gunnborg". Påmönstringen skedde i Göteborg och undertecknad var en bland dem, som för första gången inskrefs i sjömansrollen och fick trampa däckets på en långtrada. Med hjälp af mina verkstadspapper fick jag utän vidare mönstra som eldare, och mina kamrater i eldarskansen blevo följande:

Aril Strömstedt, Göteborg.

Wiggo Schultzy, Göteborg.

John Arin, Kalmarstad.

Gustaf Johanson, Karlskamm, och

Nils Löf, Göteborg.

7 donkeymanshytten residerade, i förnäm enskildhet, donkeymannen Sten Mollberg också från Göteborg.

Mitt första arbete ombord blef att göra rent i skansen, som såg ut som en vinstia vid första påseendet, men efter en fjning med skrubb, såpa och varmt vatten, såg den någorlunda beboelig ut. På att "svarta gardet" fick med att rycka in med sina sjöräcker och andra oömbärliga effekter.

(* Ett öknamn på eldare.)

en annan benämning är "talpkopare".

Efter att ha lossat sin last, som bestod af hvete, afgick "Gumborg" från Göteborg den 22 juli med Gefle som destinationort. För haff fart ångade vi ut på Elfsborgsfjorden och Götartjärn försvann snart helt och hållet i den alltmer inbrytande skymningen då vi kommit ut i Vinga fyrs ljusvinklar och snart ändrade kursen söderut.

Fag var uppe hela natten, fastän min vakt inte började förrän kl. 12 midnatt, och således var jag inte så litet sömning när jag fram på morgonsidan blef aflöst och fick krypa till kojs. Jag hade sofvit ungefär tre timmar då alla vi, som hade frivakt blefvo surade för att krypa arka överbord; ett arbete som tog ganska lång tid och nästan slutade hela frivakten. Framåt middagstiden närmade vi oss Öresund, hvars svenska och danska ständer du sågo obestriktigt vackra ut med byar, bondgårdar och villor inbäddade i lummig grönska af ek- och bokskogar.

En "sandhög" dyker upp, som det ser ut, mitt i farleden. Det är ön Hven, som från norr ser rätt kal och obebodd ut, men åt söder sakta sluttar ned mot sjön, bebyggd med nätta bondgårdar och två kyrkor. Den ena af dem, antagligen en ödekyrka med blockstapel, ligger alldeles vid kanten på sandplatan och ser ut ätt när som helst

kunna åka ned i djupet, om inte omfattande stenläggningar blifvit gjorda för att förhindra ras.

Vi ha passerat Hven och vid 4 tiden äro vi tvärs Malmö, som ligger innept i en röksky och således endast dunkelt kan urskiljas.

I skymningen ha vi rundadt Fustuboruf och prijas samtidigt af en tysk torpedbåt som lägger bi, hvar efter en officer med beväpnad eskort går ombord för att undersöka lasten. Nu bojar ett ifvrigt sökande och snokande men ändock kan inte en tillstyrrelse till last upptäckas, af det mybla skälet att vi inte ha någon. Efter ett: "ack för i dag", från den tyske befälhafvaren, skildes vi åt med den aningen, att vi inom kort skulle få förnya bekantskaper med dem, något som också slog in, som vi framdeles skola se. Forträttningen af resan förbi Utklipporna och Öland, är ej mycket att nämna. Men när vi kommit tvärs Gottska sandön fick vi, för första gången på resan, göra bekantskap med sådana korta, ströpsryggade rjöss, som man endast får se på Österön och som kom "Gumborg" att boja en rullande one step. Den förste, som jag såg "plågas af landkrabbor", var mässpojken, som misstänkt ofta gjorde sig ärende till rellingen följd af oss

massa oqvädningord från köcken, som visst inte ville förstå ett sådant slöseri med de välagade rätterna. På kabynen, i hvilken köcken residerade, var två dörrar en vid babords- och en vid styrbordsidan. Vid ett tillfälle, när rullningarna kändes som värst, skulle vi lyfta upp båt till köcken. Kunna med kolpyttsen till babordsdörren släppte vi handtaget med påföljd att pyttsen tog en väldig sats i riktning mot köcken, som skulle springa undan men snafvade i hastigheten ut genom styrbordsdörren och fisk hela innehållt öfver sina mystruckna hvita kläder. Vi andra höllo på att komma efter, men jag fick häjdadt mitt topp vid handtaget till ett korn med något slags lökdoftande innehåll, hvilket alltsammans hamnade på durken*. Att vi sedan till kvällvard fick "pytt i panna" med kolstycken i, var naturligtvis endast mitt fel.

"Svenska Björn" ligger nu långt akter om oss och vi få Landrovt i sikte. Långt ute till kafs ligger lotstationen på några ödstiga skär, omgifna, vid det tillfället, med en tras af bränningar, som det tyckes oss omöjligt kunna krypa igenom med en liten lotsjakt. Men snart ha vi lotsarna med sin båt längsides och två solbrända, väderbitna bestar änta ombord, hvar på den ene af dem utan vidare far bommandobryggan i berittning medan den andre

efter några kommentarer med förste styrman åter embarkerade i sitt lilla nötkärl och for till sitt land igen.

Vår angenämaste del af resan var färden genom Skockholms skärgård; en stor moträt till de kala grå klipporna utanför Göteborg. Hvarenda holme är beklädd med omväxlande björk- och barrskog, och vid ständerna och högt uppe på bergstopparna ligger i den frokigaste blandning förnämliga hvita villor, och små näpna rödmålade "sommarnöjes".

På söndags e.m. den 25 juli ankommo vi till Gefle och fälldes antas på redde. Staden i sig själf är ganska vacker men verkar mer som storstad än som den beskrifvits; en idyllisk småstad. Den omfattande trävaruexporten har satt sin prägel på hela staden; hvart man vänder blicken ser man brädgårdar och sågverk om kvartannat.

Nöjes- och föllustställen fanns det godt om men publiken syntes inte besitta någon större liflighet, hvartför Gefle också kallas af sjöfarande för "den sovande staden".

Öf ett litet äfventyr fick vi vara med om under vår vistelse i Gefle. Vi hade en lördagskväll gått i land för att se hvad staden hade att bjuda på i nöjesväg och det var vid det tillfället sannemligen icke myskit, så vi begäpo oss snart ned till kajen igen för att se

6

något sätt föröka komma ombord på vårt flytan-
de hotell. Men det var lättare sagt än gjort ty ingen
ville våga sig på att ro ut till vår båt emedan
den låg utanför vägbyttaren och sjöns gick ganska hög
där utanför. Inte kunde vi tänka på att kunna anropa
vaktmannen ombord ty "Gumborg" låg till ankars närmast
en kilometer från kajen. Det blef alltså att invänta den förut
bestämda tiden för vaktmannen att möta oss med båt
och till dess hade vi 1/2 timma och den fick vi an-
vända så gott vi kunde med att berätta sannfärdiga
historier och utsmyckade lefnadskildringar för hvarandra.
Vi uppsökte en någorlunda skyddad plats under en
presenning och så kommo språkverktygen i gång trots att
stormen gång på gång var nära att taga taket af vår
vintelsort. Dessa två timmar förgingo på detta angenäma
sätt då vi plötsligt fick höra höga rop utifrån väg-
byttaren och när vi skyndade ned till kajen fingo
vi ett litet nötkål, ~~hoppa redört på vägarna~~ ^{berannat med två viltkrända} stae-
kare, hoppa redört på vägarna och drifvande med våld-
sam fart isiktning mot oss. Det var vår vaktman,
en 16 åring från Färberg, och horken, som han fått till
hjälps på den riskabla färden. Endast en ära fanns
i båten, den andra hade gått till sina fäder vid
en öfverkalning; båten var till hälften vattenfylld och
båda resenärerna sågo ut som vattenlagda kättungar.
Men nu börjades vårt egentliga äfventyr. Horken ville
på inga villkor göra seran tillbaka men med jämförelse-
vis mildt våld fingo vi honom att ändra åsikt.
Allra embarkeerade vi allraannan inalles 7 stycken, en härd
last för den lilla båten, tre ära kryskte vi ut en af
"kulltjänstemännens" båtar och nu börjades en kamp mot
storm och sjö som vi sent skall glömma. Tivertligen
gick allt bra till vi kommo till stora inloppet i
vägbyttaren men sedan var det stopp de båda raddor.

na voro utmattade och kokken skrek för full hals att vi skulle vända om. Ett feltag med ~~en~~ åran af den ene roddaren och båten svängde rundt, kokken förlorade totalt besinningen och ville kasta sig i sjön, roddarna, ett par egensinniga skåningar ville inte lämna ifrån sig årorna och alltså hade vi intet annat att göra än att söka lå bakom kammfyren. Men där gjorde vi tre bokstänningar myteri; kokken och den ene skåningen kammunderades upp på fyrplatån med löfte om att bli afhämtade när de blevo hungriga, den andre skåningen fick i uppdrag att välja roddare bland oss andra. Valet föll på mig och en matros, fiskarepojke från Aunst, och således startade vi för andra gången kanske med någon ånger öfver vår hårdhet mot de uppsetade skaktarna på fyren. Min kamrat var en van roddare och alltså arbetade vi oss sakta men säkert närmare och närmare "Guntorp" under det de andra höll båten någorlunda lämnad med tillhjälp af sina möror, och slutligen kunde vi klättra upp för fallrypet men med nattut rinnande i strömmar om oss således vi i vår tur ej olika badade hattungar. De andra blevo afhämtade en timma senare, bläfsamma och genomvåta men ganska spaka till lynnet.

Efter att ha legat i Gisle i öfver fjorton dagar voro vi klara till afresa med London som destinationens ort. Värdut var det bästa möjliga med solken om dagen och månken om natten under hela resan; särskilt färden genom Stockholms skärgård var något alldeles underbart vackert. Dalari såg ut som ett litet paradiset där den såg i mänkenet, rundt vintade af roddbåtar fullastade med ungdommar, musik och sång ljöd rundt omkring. En båt "bensannad" med 7 stycken glada flickor vinkade så inbjudande åt oss så hade det icke varit för vår respekt för Sveras sträng

Lagar, hade Gumborg säkert blifvit fem man fattigare.
Men frestelsen väckte inte länge, vi lämnade den snart
bakom oss liksom allt det vackra vi sågo i Stockholms
skärgård. Vi fingo snart annat, af allvackigare, art, at
tänka på därinnanade oss det minfästiga området
från Landsort till Ölands norra udde. Dubbel utskik
utsattes och lifbåtarna i sina däckfartyg svängdes
utombords, färdiga till bemanning ifall något skulle
hända. Allt gick dock bra och vi passerade både Göttham
Öland, Utklipporna på Blekinges sydostkust, största delen
af Skånes södra kuststräcka och befunno oss ungefär
tvärs Trelleborg då vi ånyo bejdades af en af Österjön
"vindhundar", en tysk torpedjägar, för öfrigt bemannad
som prajade oss vid vår uppresna. Nu vare de dock
mindre tillmötesgående eller släpphändta; en patull om
sex man och en underofficer sattes ombord som vak
och "Gumborg" beordrades att vända och följa med till
Lwinemünde för visitation. Blevan dit^{te} och ett halft dygn
och under tiden kunno vi göra bekantkap med de tyska
matroserna som befunno vara några riktigt trefliga och
älskvärda interaktare; en stor mötrakt till de engelska,
wiltkastakasserier af oss jag skall omnämna senare.

Jag har ofta undrat öfver hur Lwinemünde fått sitt
namn men jag fick förklaringen när vi kommit till och
genom inloppet till staden. Det var som att segla
direkt in i gapet på en gräs, ty på kartan påminnom
inloppet och landhugvorna på båda sidor om ett
gapande vinkufvud och där af tror jag Lwinemünde
fått sitt namn. Flota staden bar vittne om att vi
kommit till ett land i krigstillstånd bl. a. den många
militärer af alla vapenslag som voro förlagda dit. Öfver
allt marcherade kupperdelningar och patruller med vis-
serligen militärisch hållning och takt men inte med sam-
ma kraft och kläm och militärischa pli, som man får

se vid ett svårt infanteriregemente under marsch.
Tråd som däremot imponerade på oss var det i minsta
detalj så väl ordnade förväret mot speciellt luftanfallet.
Batterier och kulprutor voro placerade på alla möjliga rätt
och ställen, i kranar vid hamnen på tak och balkonger.
Icke ens kyrktornen hade gått fria för de dröjsäidande
eldvären. Bland mycket annat nytt och intressant sågs
flera zeppelinare hvilka en stund kretsade öfver staden
och sedan gaf sig i väg ut af haf, hvilken åt
Riga efter hvad några af den tyska vaktens sade.

Just som vi voro klara för affärd från Swinemünde
fingo vi höra ett förfärligt värn och smatter från
ett af strandbatterierna. Det var salut för en massa
örlogsfartyg som kommo in i hamnen för hölning
och på så rätt kallades välkomna i hamn. Alla
fartygen voro skundade i flaggor och ständes från
topp till reting, skeppsvakterna spelade samstämmigt
"Wie wacht am Rhein" under det folkmassorna på kajen
bröt ut i öronbedöfvande applåder och jubelrop, som
hölls i ända tills alla fartygen förtöjt och mator-
erna fingo gå i land för att välkomnas af sina
anhöriga och vänner. Då gick det lifligt till; jag såg
matorer som blevo hissade af halfruena pojkar och
 flickor under de vildaste tjut och glädjrop, gamla kraf-
liga sjöburras som fick "stora famnen" af lika kraftig
matronor, officerare som blevo bortburna i gullstol
af permitterade kamrater och sirt men dock mest
alla de som så hjärtligt välkomnades af sinas
kustor och hästar. Det var en liflighet ett jubel
en patriotism hvars olika olika uttryck det är omöj-
ligt att beskriva.

"Gumborg" lättade ankare och vintode i begrepp att
lämna lämna hamnen då vi fingo höra några väl-
kända toner från samtliga de tyska orkestrarna då

de klämde i med "Du gamla du fria". Det skulle vara
en artighet mot oss och "Guntberg" svarade i signalflyg
gen med ett "Lieben der grosse Deutschland", hvare vi
ångade ut på Ökersjön, eller "Nordsee" som tyskarna
kallar den, eskorterade af ett bevakningsfartyg. Vi såg
ganrika många örlogsfartyg, både tyska, danska och men
ska under vår återresa mot Trelleborg och alla inhes
serade de sig för våra göranden och låtanden i det
de prydade oss. Resan genom Sundet, Flättegat, Skagerack
och upp mot norska kusten var ej vidare händelserik.
Jag kan dock icke glömma de "härliga människemät
tarna" under den resan. Skafvet var som förgylldt och
låg luggt som en kvarndamm, som andre styman uttrycker
sig, knappt en vindfläkt kändes och det blef ganrika kraft
nere i eldsminnet så att hvare ledig stund vi hade
tillbringade vi på däck. Från norska kusten stack vi
rakt öfver mot den engelska och då började åter den
gamla historien med prydningar och väntning hvare tion
de distansminut. Engelmännen voro dock mera grundliga
i sina undersökningar. När de fingo veta att vi skulle
killa engelsk hamn, blef hela besättningen kallad upp på
däck för visitering och förhör. Vi, som hade "son" efter
eller i slutet på våra namn slapp ganrika lindrigt
undan ty det lät ju så hederligt och så typiskt svenskt,
men däremot de andra, med mer eller mindre till
kränglade namn, fick genomgå ett riktigt hofsförhör
innan de slapp undan. Men ett namn var ännu kvar
i yppropet: ett namn som satte de fem engelska
officernas patriotiska hämlor i wallning: Tigger Schultz.
Ett femstämmit "Schultz" ljud öfver däck, "Schultz" en tysk,
"one pleddy booke germany", var ist the Schultz. Ett par korta
kommandorop och durrin matrosen sprad sig öfver däck
och förvarn i alla dörröppningar och luckor. Om en stund
kommo två "engliskhummers" dragande med stackars Schultz

som varit nere i koltocen och skyflut fram hol och således ej hört när det kommanderades; alle man på däck. Nu stod han där rotig, darrande och föruagd, till namnet tykte men i själ och hjärta en äkta göteborgare, in för en samling birta, brittiska domare, i hvilkas ansikten han kunde läsa att han inte hade något gott att vänta. Lå böjades förhöret: Vad heter ni? Challs Wiggo Schölli. Var ni född? I Göttebög. Vad ykte har edra föräldrar? Dörra gefta. Swara ordentligt! Vad har se far för ykte? De wett jä inte, han ä dö. Lefwer er mor? Jäh! Vad har hon för yrskättning? De wett jä inte, ho sto ä börtka i tröja när jä gese. Var er far tykt? Naj. Hur kan det då komma sig att ni heter Schultze. Ja, för de hette farran. Sntingen är ni katoralt dum eller ochrä står ni här och driver skoj. Amnu en gång, swara ordentligt! Har ni någon gång uppkällit er i Tyskland? Jäh. Hur länge då? Fötton dar. Fötton dagar endast, hvad gjorde under den tiden? Om dan wa jä på skuta ä om hwällen drack jä bier ä smodde mä fjällen. Hm, allträ var ni mönstrad på något fartyg? Jäh, de wa bläst. Vi förtä däligt er otydliga svenska. You speak engliesh? Yes. — Sedan fortsattes förhöret på engelska och där wa Schultze ej hemma i så många slangord som i "göteborgskan" så att swaren tycktes bli mera konciska och förklarande efter hvad det syntes på engelsmännens ansiktsuttryck som blefvo alltmer och mer be-sviktra. De hade tydligen haft gott hopp om att göra ett bra käp men Schultze klarade sig, det gick ej att få honom att tro att han wa tykt.

Sedan fortsattes war resa och det gick nästan ett dygni innan vi åter präjades och måste ligga en halftimma, men den halftimmen bar gänstka händelserik och intressant. Vi hade länge fört observerat en eskader af örlogsfartyg utät yös ät norika sidan till och men vi ~~stör~~ kunde inte urskilja af hvad slags nationalitet de woro. Men förklaringen kom snart: en flottily engelska

jagare och torpedbåtar stack hastigt ut ifrån kusterna
och ögonblicket därpå sköt en röksky ut från den
flämmande rökadern. Det var alltså tyklar. Vi voro
ungefär 700 meter ifrån skottlinjen så vi kände oss
ganska trygga och beredde oss på att få ett intressant
skådespel. Det blef ett dunder och ett sämande i luft-
ten som ej kan beskrivas. En så dyrt och hemsk mu-
sik hade jag aldrig hört för vi sågo hvita skimmer i
luften efter projektilerna och de höga vattenkastader
som uppstodo vid nedslaget. För varje ögonblick trodde vi
att det skulle bli fullkraft på något af fartygen men
afskändet var tydligen för stort ty de flesta projektilen
slogo ned i vattnet. Nu kommo emellertid ett par engelska
torpedkryssare till hjälp med flera långskjutande kanoner
och alltså blef det för tyklarna att laga till korvåren
men innan det skickade de en hurrande afskedsvälta
som vi också fick känna verkan af. En projektil för-
skjutande genom riggen och klippste af signallinan och
gick så nära kommandobyggnaden att kaptinen och andre
styrmän, som befunno sig däruppe, tumtrade tillbaka mot
styrhyttkottet af lufttrycket. Men då var det inte intressant
längre, ty de som inte blefvo bleka om nosen af sådela
blefvo topp humori rasande. Där annars typte och bered-
lige kapten blef som förvandlad. De värsta skällord och
leder som begagnas i svenska, engelska och tykla språken
dundrade genom ropören och det fick bli vår rassteds-
sälva till "boche, forke germany".

Detta blef vårt första direkta hämning af kriget men
den var ju af ganska lådrig art så vi glömde den
snart. I detta fallet var ju faran synlig och alltså inte
så farlig, det blef bara en behäglig kittling för nerverna.
Men det fanns något annat som vi voro rädda
för, något som slog utan att innan dess synas,
något lurande och hemskt därför att man inte visste

var det fanns eller när det stog till. Det var minorna,
det förkastade vapnet de krigförande begagnade sig af,
våne än torpederna ty desamma föregick, alltid af
någon slags varning.

Hela engelska kusten var förklarad minfartig
och många voro de fartyg som helt hastigt försvunno
ur Engelska Loids register genom minsprängning. Vi
blefvo aldrig vittne till någon sådan katastrof men
alla de iplitrade och rönderstrade stycken af fartyg,
som vi sågo flyta omkring talade sitt tyra språk
om den hemskaste af alla tragedier.

En gång voro vi ordentligt i farten att göra sällskap
med de andra med ett språng i luften och det på
grund af utvikens värdeslöshet. Kaptenen hade gifvit
stränga order om att hålla skarp utkik på minor
och icke förväxla dem med de bojar som voro ut-
lagda för att utmärka farleden längs kusten. Bojorna
liknade mycket minorna och voro af ungefär samma
storlek och färg men de flöto högre öfver vattenytan
och det var nästan enda kännetecknet vid hastigt
passande. Utkiken vid det tillfället var den redan pre-
senterade 16-åringen från Färberg hvilken nyss utpunnad
och således sömnig och omvagnad såg mindre klart
än i vanliga fall. Han hade endast varit på sin
post ungefär 5 minuter, då han ställde till uppretändel-
se ombord genom att ropa: "En mina rätt förut". Men det
var redan försent, vi förnade på med dunder och dån
och twarje ögonblick länkto vi, nu smäller det, men
ingen smäll hördes af annat än minans dunkande
mot fartygsbotten. När vi tillade återut fingo vi
se ett illa tilltygat och tillbruskladt föremål som låg
och gupprade i hölvattnet och vi fingo då klart för
oss att det var en ganska ofastlig mina vi gjordt
behandling med, nämligen en af de omtalad bojorna.

Förste styrman som hade vakten höll just på med att ge "Färbergsminne" en skrapa för hans stöhet då Kirse ropade: "Vi går på denne böjen mä". Min då anade styrman oråd. Jag såg från min plats där jag stod hur hans rödburriga ansikte i hast blifflit alldeles likblett. Han visste att det inte var så kort afstånd mellan bojarna, och alltså var en verklig fara på färde. Ett kort och skrytt: "Dikt itybord" tjöf och vi gled förbi minan, ty det var verkligen en sådan, men endast på en knapp fot afstånd. Det var en ruggig och taggig bert och den hade nog varit i stånd att ändra om "Gumborgs" kurs och ställiga utseende betydligt om inte styrman haft sinnesmännare att i sinna ögonblicket ge rätt kommando. Hade han nu istället kommanderat: "Dikt tabord", är jag säker om att de här rader nå aldrig blivit skrifna.

— Två dygn räcke vår resa längs Engelska kusten innan vi kommo in i Thames mynning. Det sista dygnet hade vi ingen landkänning d. v. s. vi sågo hvarken land eller bojar som påminde om att vi voro i närheten af land, däremot hade vi ett säkert tecken i att vattnet började bli gulaktigt och grumligt att vi närmade oss en större flod. Svart började stränderna på båda sidor skymta fram genom dimmet och efter några långa timmar antände vi till Gravesend, "Londons förport" som den kallas, en stad med omkring 15 tusen innevänare, och fällde ankar på skömmen. En örlogsbåt kom nästan genast längsides med oss och ur den ämtrade en officer, två underofficerare och tolf menige man ombord på "Gumborg" och började det gamla vanliga samtalandet och smokandot. Sedan kommo vi åter under förhör och åter fick Schultz sitta emellan för sitt tyska namn och det var bra nära att han blifvit internerad.